

TÁVOLI KÖZELIEK

LAPOZGATÁS VERSESKÖTETEKBE

A verseskönyveket ritkán olvasuk úgy, mint a regényeket: elkezdve az elején, és folytatva aztán, befejezve ott, ahol az áll, hogy „vége”. Többször elő kell vennünk azokat, újra meg újra vissza kell hozzájuk térnünk, hol itt, hol ott útve fel őket, ha azt akarjuk, hogy a világuk kinyíljon előttünk, s amennyire lehet, a miénkbe is váljon.

Változó, hullámzó hangulatokkal végezzük ezt a műveletet, s ez a mozgó kedély semmihez sem illik jobban, mint éppen a verseskötetekhez, amelyek maguk is hullámzás, mozgás. Annyira, hogy egy-egy költemény nem is veteti magát észre addig, amíg oda nem dob bennünket hozzá egy-egy alkalmas hullám. Amíg magunk nem telünk el valami hasonlóval, ami annak a versnek is telítettsége.

Minden kötetben vannak ilyen várakozó versek. Megállnak — megülnek — szépen a többiek között, kivárvák azt a pillanatot, amikor egyszer csak rájuk eszmélünk; amikor úgy érezzük, nekünk valók, hozzánk szólnak. Nemrég műfordításköteteket lapozgatva találkoztam ilyen, a maguk idejét beváró versekkel, addig távoliakkal s hirtelen közeliakkal, egyszerre érthetőkkel.

„De nekem nem kell a jóság”

Az egyik Gregory Corso-vers lett ilyen, az **Eprsi István** fordította. Az utolsó gengszter című kötetből: a „De nekem nem kell a jóság”. Régebben is létezett a számomra ez a vers, de csak úgy, mint ahogyan vannak, léteznek minden nagyvárosban a magasházak — vagy éppen felhőkarcolók — mellett a kisebb épületek. A hatalmas versek, a Bomba, a Hatalom, a Haderő és az Elégikus amerikai érzések beton- és üvegépítményeinek sugárverése elnyomta ennek a versnek a sugárzását. Aztán jött egy pillanat, amikor fölkaptam a fejemet az első sorokra:

Ismertem a jóság különös dadáit,
s a betegeket csókolják, gondozzák az
öregeket,
s az örülteknek kandis cukrot adnak!
Figyeltem őket éjjel sötétben és
szomorúan
tolókocsikat görgettek tengerparton!

Ismerete őket! Mint ahogyan — döböntem rá — én is és még sokan mások, oda-odapill'antva rájuk, nem idegenkedve még a meghatódástól sem, noha olykor zavarban: gyánítva, hogy nem lehet mindig annyira tiszta a magunk mutogató jóság, hogy nincsenek annyian ama szentek. Megragadt az indítás, az a szó- és hangulatszövevény. S mindjárt az első sorban a „különös dadák”! Magával ragadt, mert ígérte, hogy — a jó vers mindig sejteti azt a radikálisat, amelyet el fog végezni — szembenéz azzal a túl tisztának hazudott, sokaktól annak hitt állapottal. Hogy szembenéz és leszámol vele, nem azért, mintha ellensége volna a jóságnak, az igazinak, a nem-áltatónak. Ellenkezőleg: azért, hogy fönntartsa azt a szót olyan erények számára, amelyek ha nem is vegytisztán, de működnek, hatnak.

Csakugyan, az a leszámolás! Hogyan is tesz Corso? Hát úgy, ahogyan illik hozzá, ahogyan el is várjuk tőle mint nem akárki versírótól. Fölfokozással, halmozással, odavetítve elének ama helyzeteket, amelyben a „jóság” — már érezzük: áljóság! — díszleg áldó püspökök, papok, híres költők, gyermekszereketűkre büszke anyák, édelgő alamizsnások, széles gesztusú pártfogók és mások képében, rejtve így valamit — amíg kellemes nekik —, titkolva a bennük lakozó irgalmatlant. Becsali képek felsorakoztatása ennek a versnek az eleje, hogy aztán elkezdődhessen, mint magában a valóságban is, az átfordulás, illetve az átfordítás. Finom átmenettel, odavetítve csak úgy, mintegy mellékesen: „De egy éjszaka meg-

kínóztak azok a különös dadák”, majd érdes és kemény szögörgetéggel, kimondva már, hogy az a jótékony — itt jelképez — öreg hölgy mint robotgott át szöges kerékű kocsival költők fején; s kegyes pap hogyan hasított föl gyomrot, hogy belédugva a kezét megkérdezze: „Hol a lelked? A lelked?!”; s a híres költő mint cipítettette föl a még nem híresét, hogy aztán kihajítsa az ablakon; s a magát gyermekimádó anyának — a legszeretőbbnek — hirdető nő mint hagyta el gyermekét! (Visszajáró motívum ez Corsonál, akit az anyja elhagyott.) Kegyetlen képek, sorra egymás után, rákiáltva bűnökre, köztük az egyik legnagyobbra, a magukat jónak hazudók hirtelen önelleplezésére, s arra a lélektörésre, ideálrombolásra, amellyel együtt szokott az járni.

Élmények utáni vers ez, jócskán emlékező jellegű, s így összegző is. Az időbeli távlat azonban nem teszi higgadtá. Corso nekimegy vele mindannak, amire a romantikusok azt mondták: ármány, s amelyet ma sem igen nevezhetünk másként. Odarohan, rátöri az ajtót, s egy megnevezhetetlen késsel — nem a közönségesek bicsakja, hanem a költészet tőre az — ezer sebet üt rajta. És túlzással — szükséges: jelképteremtő lírai túlzással — sebet ejt magán a Jóságon is, hogy mellé térdeljen aztán és — nem az érzélgés, hanem a költészet könnyével elsirassa. Eljutva a legtisztább — nem-lágy — katarzísig, kimondva, felsorolva, már szkeptikusan, hogy mi minden jó a világban és állítva — nem szkeptikusan —, hogy „a parkban ücsörgő emberek jobbak”!

„Ó, gyártsatok álarcot”

A másik vers, amire nemrég lettem figyelmes, Dylan Thomasé, az ő „Ó, gyártsatok álarcot” című költeménye. (Szabó János fordításában.) Nézegettem már eddig is, de valahogy nem fogott meg. Maszktalannak és cselnélkülinek akartam az embert, s főleg annak a költőt. Nem az „ami a szívünkön, az a szánkon” jámbor óhaja szerint, és nem is ama midszsi átokként, amely szavá változtat mindent, ami gondolat bennünk. A verset — természetét szerint képszerűt, metaforisztikusát, tehát sokértelműt — tartottam olyanoknak, ami nem-rejtve is rejt, egyszerre „ad ki” és őriz meg, tart meg szóalcás álcátlanok.

Ó, gyártsatok álarcot — így aztán idegenkedtem a címtől is. Míg nem egyszer csak megbékéltem vele, megszerettem. Látva már, hogy polémikus fölszólítás az. Nem a maszkgyártás abban a versben a lényeges, hanem az, amit annak ürügyén, mint támadó érzelmi és indulati mocsanát, ártó szándékot a költő földéz, s amellyel szemben sokszor nincs más mód a védekezésre, mint álarcot választani pajzsul. Ragasztani ránk maszkot: „zománccfényűt”, homálylót-ragyogót, ha az rejthet el a szűrős, támadó szemek elől; „szófogó szájspekeset”, ha az zárhatja el a póré ellenfél elől a nyelv szuronyát, azt a kényesetet, amely nem akar és nem is tud kisserű csatákban öldökölni: ellenfele nem a közönségeség, hanem az, ami a lét másfajta — más szövevény — árnyéka rajtunk; s „meddő borúsát”, ha az rejthet el azoktól, akik örömeinkre féltékenyek; „fátylasat” és „belladonnásat” — ha az kellene ahhoz, hogy ne árthassanak azok, akik árulnak nekünk — száraz-szeműen — „panaszát hiú kárnak”.

Mosolyogjatok vészben is, gyilokban is! — mondják az amerikai illemkódexek, szentírások. Ez a felhívás, a Dylan Thomas-I, más. Álarcot az ál-arcok ellen, az ál-ság ellen: azokat védené ő így, akiket őrizvén sokat az ifjú épből, a tisztán lázasból — becstelenség fenyegetne. Akikre, ha nem vigyáznának magukra, a kisszerű-

ek rávésnének a kisszerűség és a tökfűjűek a tökfűjűség vonásait.

Sőtét ez a vers? Éjében föllobog a költő élethite: hétszemű Göncölle s millárd szemű Tejútja ragyog.

„Nem mondom azt...”

És végül még egy vers, a román Nichita Stănescu, akinek életművéből Zirkuli Péter válogatott és ültetett át magyarra egy kötetre valót. A „Nem mondom azt...” kezdetű „szerelmesvers”, illetve búcsúköltemény. Az érzelmi hűhók, az újromantikus és újszecsziós elbocsátások és visszavárások idején, amely — különben — az erős tehetség számára nemcsak a már voltak a megismétlése lehet, hanem valami eredetinek a kezdete is — az egyszerűt, a mármár prózait szövegeit meg itt a költő. Túl már minden önértékelésen, amolyan dedikációsürűvé tömöríti és higasztja indulatait; áttörve a kétségbeesés falát — erről egy másik költeménye szól — fölülemelkedik minden volt tusán, fölül mindazon, ami kicsinyes párküzdalem. Kijelent, megállapít, összegez. Fásultan, fájdalomtalan? Fölle kerekedve a kínoknak, s megadva a múltnak így azt, ami megilleti. Így:

Nem mondom azt, szerencse volt
hogy megismertelek,
Csak azt mondom, hogy csoda volt.

Igyekezz, kedvesem, meg ne haljál.
Próbálj meg nem halni, ha tudsz.

Ódalet életem,
odalet szerencséd.

Anyit mondom, semmi többet,
hogy mi ketten a földön élünk.

Dedikációról beszéltem az előbb. Valóban olyanforma ez a vers. Előrelett, kézzel frott utószófele egy szerelemhez, a lezárás határozottságával s az alapdolgoknak — a sérthetetleneknek — látszatra hevenyészett, ám valójában rendkívül pontos odavetésével. Sugallva, hogy az ilyesmiben — a szerelemben, ha az valóban szerelem volt — nincs vesztes és győztes, hogy minden diadalmaskodás tetetés ilyenkor, ferde dolyf. Önáltatás és hetvenkedés, porlékony, mint a vékony terméskő-lemez, omlékony és zuhékony, mint a vizeptől alamosott, gyökereikkel a semmibe kapaszkodó — noha fent: még viruló — fenyők.

Életfilozófiai könyveket is olvastam akkoriban — sok ilyen könyv jelenik meg újabban, s majdnem minden visszhang nélküli —, olyanokat, amelyek riadtan fedezik föl — hogy aztán higgadtan elemezzék — az úgynevezett interperszonális konfliktusokat, s bennük az érzés és a gondolkodás, az ösztön és az értelem összecsapásait. A végtelen elvadulásokat éppen ott, ahol összhangra lehetne az ember, vagy ha azt már elvesztette, őrizhetne még abból valamit, megtartónak. Sok okosat mondanak ezek a könyvek, egy bajuk van csak: arra, hogy mégis miképpen lehetne másként, nem utalnak. Konstatálnak valamit, ami van, s nincs szavuk arra, ami lehetne.

A költészet, amelytől sokan elvitatnák a pszichikai-szociológiai funkciót, úgy látszik, még mindig hiányt tölthet be e tekintetben is. A maga versmegoldásaival sugallhatja az életmegoldást. Mutathat olyan irányba, amelyet nem láthat meg az indulataiba belegabalyodott s még mindig ama gordiuszi megoldást kedvelő „mai” — magát annak gondoló — ember. Zúzni, törni, vágni akar ott, ahol ki kellene bogoznia; sírkövet akarna állítani oda, ahová emléktábla kívánczozna — élethirdető, aranybetűs, nem az illem, hanem az értéktudás s az azzal összefüggő lelkiismeret szerint. Stănescu verse azért is tetszik, mert fordít ezen a szokásrendszeren. Csodák múltán nem fröcsköli be sárral a csodát, nem szúr a helyére — színhelyeire — sem kopját, sem öntöttvas-feszületet.

Héra Zoltán